

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 17 – 2/2010.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_10/wickstrom_2_10.pdf]

SEMINARRAPPORT

KROPPENS OLIKA FORMER

*Internationellt symposium arrangerat av Donnerska institutet "Religion and the Body"
16–18.6.2010 Åbo*

Laura Wickström

KROPPEN SOM PLATS OCH KÄLLA FÖR DET HELIGA

Under Donnerska institutets symposium *Religion and the Body* fick åhörarna ta del av sex keynote-talare med olika infallsvinklar på bland annat kroppens sakralisering och desakralisering. Under rubriken "Human Bodies: Site or Source of the Sacred" framförde professorn i antropologi Thomas Csordas (University of California) att människans kropp inte är antingen eller utan både en plats och en källa för det heliga. Csordas exemplifierade kroppen som en plats för det heliga genom att lyfta fram medeltidsforskaren Carolyn Walker Bynums studier i kvinnlig andlighet och antropologen Gananath Obeyesekeres forskning om hänryckta präster och prästinnor i Kataragama-templet på Sri Lanka. Kroppen kan vara platsen för det heliga genom en kombination av kollektiv harmonisering och samverkan av kroppsligt utövande som leder till en kollektiv ritualisering av livet. Denna ritualisering leder i sin tur till en förändring av väsendet. Csordas sammanfattar sin syn på kroppen som en källa för det heliga i tesen att religionens fenomenologiska kärna är inneboende i en kroppslig och ursprunglig känsla för olikhet eller variation. Denna kärna är omsorgsfullt utarbetad genom en förkroppsligad objektiveringsprocess som skiljer det egna från det andra. Bland åhörarna ledde Csordas tes till frågor kring utformningen av variationens egenskaper eftersom både variation och olikhet är abstraktioner. Enligt Csordas ger utökad kvalitativ variation upphov till olikhet.

DEN SLANKA KROPPEN

Religions- och kvinnovetaren Michelle Lelwica (Concordia College, Moorhead, Minnesota) föreläste om slankhetens religion under rubriken "The Religion of Thinness: An Analysis of a Cultural Devotion". Väl medveten om att slankhetens religion inte är en egentlig religion avser Lelwica i detta sammanhang en kulturell religion med fixering på att gå ner i vikt och vara smal. Hennes analys bygger på fyra observationer. Den första är att strävan efter en slank kropp fungerar som det som tidigare var en "religiös" funktion, det vill säga det meningsskapande i livet. Genom den andra observationen lyfter hon fram att denna strävan har mycket gemensamt med traditionella religioner, exempelvis tro, myter, ritualer, morallagar och ikonografi, vilka alla uppmuntrar kvinnor till att finna "frälsning" (lycka och välbefinnande) genom strävan efter en bättre (smalare) kropp. Lelwicas tredje observation är att denna sekulära tros popularitet grundar sig i att den vädjar till och tilltalar det som kunde betraktas som andliga behov, till exempel en känsla av mening, inspiration, trygghet, dygd, kärlek och välbefinnande. Den sista observationen innebär att ett flertal idéer, paradigmer och motiv som återfinns i traditionell religion stöder slankhetens religion. Här lyfter Lelwica fram bland annat den negativa synen på kroppen och på det icke-jordiska perspektivet.

Genom att visa nio reklambilder exemplifierade Lelwica slankhetens religion och subkulturen *pro-Ana* (Ana är en fortkortning på anorexi), som båda delvis formas av ekonomiska intressen. Reklambilderna upprätthåller budskapet att pojkkroppen är till för att vara aktiv medan det yttre betonas då det gäller flickors kroppar. Flickor skall förbli feminina, söta och slanka. De växer upp med en föreställning om att de främst betraktas som kroppar och att deras kroppar är bilder som andra fritt och öppet kan betrakta. Lelwica påminner om att slankhet är ett kulturellt ideal som maskerats som ett universellt ideal. Skönhetsidealen i flera afrikanska länder utgör snart nog motsatsen till slankhetens religion.

KULTURELLA SEDVÄNJOR

Professorn i religionsvetenskap Veikko Anttonen (Åbo universitet) belyste i sin presentation "Sacrality of the Self, of Society and the Human Body – The Case of Transgender Pastor Marja-Sisko Aalto" hur religiösa och kulturella sedvänjor omfattas av våra kroppar och hur kroppen på samma gång avspeglar Gud och det icke-sakrala. Begränsningar av de reflektioner som avspeglas i kroppen regleras av staten, vilket transgender är ett exempel på. Transgender är enligt staten endast en könsidentitet, inte en sexuell identitet. Marja-Sisko Aalto kan på så sätt vara kvinna men inte feminin. En intressant fråga att reflektera kring, som ställdes bland åhörarna, var om reaktionerna skulle ha varit mindre om det hade varit en kvinna som bytte kön till

man. De flesta problem med anknytning till fallet Marja-Sisko Aalto uppstod på lokalnivå bland lekmän och intressant nog inte högre upp i den kyrkliga hierarkin. Eftersom det redan finns transgendergemenskaper i Finland var ett annat diskussionsämne frågan varför kyrkan inte tar tillvara chansen att nå ut till dessa subkulturer och grupper med Marja-Sisko Aalto som exempel. Ängslan för olikheter, misstroende mot och rädsla för kroppen eller att något går emot den etablerade teologiska uppfattningen om det världsliga ligger eventuellt till grund för reaktionerna på fallet Marja-Sisko Aalto.

DEN FÖRTROLLADE KROPPEN

Religionsvetaren Terhi Utriainen (Helsingfors universitet) presenterade under rubriken "Post-Secular Bodies and Practices of Enchantment?" bland annat hur moderniteten kan anses vara riktgivande för hur vi uppfattar det varierande sambandet mellan världslighet (sekularism) och religiositet samt mellan politiska övertygelser och förpliktelser. I förnyade och bearbetade sekulariseringsteorier är gränsöverskridningar mellan tro och tvivel, eller förtrollning (enchantment) och desillusion, aktuella. Detta påverkar även hur människor kombinerar religion och kropp. I Utriaiens egen forskning är det centrala hur religiösa och halvreligiösa sätt att använda kroppen kan resultera i nya former av förändliganden i det moderna livet. I strävan efter den förändligade kroppen kan man genom engagemang och omorientering få fram nya erfarenheter, visioner och förpliktelser, vilka i sin tur konkret kan frambringa nya förhållningsätt och öden.

Med förändligande avses i detta sammanhang meningsskapande funktioner som involverar andra människor. Det handlar alltid om en pågående process som kan växa eller krympa beroende på sammanhanget. Sätten att kategorisera förändliganden och teoretiska perspektiv varierar och Utriainen lyfte fram religionsvetaren Philip Mellors indelning i den emotionella, den genomträngliga, den lärande, den mimetiska, den uppmärksamma och den globala kroppen. Utgående från dessa kategorier fokuserade Utriainen på tre aspekter: formandet av den yttre kroppen, utövandet av kroppen och föreställningen om kroppen och sinnet/själen. De pragmatiska slutfrågorna handlar således om vilken sorts gränser vi konstruerar genom dessa funktioner och vad de gett upphov till.

PERFEKTION

I teologen Mikael Lindfelts (Åbo Akademi) presentation "Body, Religion and Sports" var den röda tråden begreppet perfektion. Lindfelt kopplade samman Robbie Williams'

sång *Bodies* och framför allt refrängen ”I want perfection” med vår uppfattning om sporten, där kroppen står i centrum och målsättningen är att uppnå perfektion. Redan år 1929 beskrev en av grundarna av den Internationella olympiska kommittén, Pierre de Coubertin, sin syn på sport och mannen som fortfarande lever kvar och präglar många västerlänningars sätt att förhålla sig till omvärlden. Sporten är enligt de Coubertin som en religion, med tro och passionerade rörelser. I vår samtid idealiseras ungdomen, vilket gör att uttrycket människans vår som beteckning för unga vuxna inte är svårt att förstå. Normen för den vuxna mannen framfördes av Coubertin i singularis och betydde vit, individuell, europeisk man. Genom att analysera de fyra grundelementen individualism och mänsklighet samt nationalism och internationalism inom sportens världsbild lyfte Lindfelt fram bilden av den nya världsordningen och han konstaterade att den i grund och botten utgörs av hednisk religion.

DE TVÅ ABRAHAM

Professorn i statsvetenskap Asma Barlas (Ithaca College, New York) lyfte i sin presentation ”Abraham in the Qur’an: the Unbound Body” fram Abrahams och Isaks symboliska roller i den judisk-kristna och islamska traditionen. Barlas medgav inledningsvis att kroppen saknas i hennes presentation, men det är just avsaknaden av kroppen som utgör det centrala. Eftersom Isak aldrig binds för att offras i islamsk tradition är det enligt Barlas missvisande att hänvisa till Isaks bundna kropp som ett universellt mönster för alla abrahamitiska religioner. Därmed existerar en distinktion mellan Abraham i den judisk-kristna traditionen och i den islamska traditionen. Enligt Koranen blir Abraham inte tilltalad av Gud på samma direkta sätt som i Bibeln. Till skillnad från den judisk-kristna traditionen berättar enligt Koranen Abraham för Isak vad som skall ske och först efter Isaks samtycke beger de sig iväg. I Bibeln är det endast Abraham som frestas men i Koranen är det både Abrahams och Isaks tro som sätts på prov eftersom båda två är insatta i händelsernas förlopp. Barlas förde diskussionen vidare till Kierkegaard, som argumenterar att Abrahams tro var viktigare än etiken och det sociala ansvaret och därmed avlägsnar det moraliska dilemma i att Abraham höll på att mörda sin son.

Barlas lyfte även fram de hierarkiska strukturerna mellan män och kvinnor. Enligt kristen tradition erhåller patriarkatet sin legitimitet genom att Gud har sakraliserats i egenskap av Fader, och på så sätt har ett gudomligt patriarkat härletts. I Koranen är muslimerna förbjudna att kalla Gud något annat än just Gud, som till exempel Fader. Enligt Barlas saknar muslimska fäder därmed auktoritet att härleda sitt patriarkat från något gudomligt. Att följa fäderna innebär därför enligt islamsk tradition inte att underkasta sig männen utan att respektera traditionerna.

Filosofie magister Laura Wickström forskar i religionsvetenskap vid Åbo Akademi.